

EURÓPAI UNIÓ

A rovat a Külügyminisztérium támogatásával jött létre

A balti régió és az európai integráció

IFJ. SIMON GYÖRGY

A szerző az Európai Unió keleti bővítésének esélyeit a balti államok: Észtország, Lettország és Litvánia szempontjából vizsgálja. A tagsági kritériumokat szem előtt tartva elemzi ezen államok integrációs törekvéseit és gazdasági teljesítményét. Véleménye szerint a térségben jelenleg a legjobb csatlakozási esélyekkel Észtország rendelkezik. Ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy belátható időn belül a piaci reformok és általában a demokratikus átalakulás terén ugyancsak jó eredményeket elért Lettország és Litvánia is az EU tagjává váljon.

Bevezető

Az utóbbi évtizedben az Európai Unióhoz való csatlakozást számos átalakuló ország tűzte ki célul. Az európai integráció vonzáskörébe új régiók kerültek, melyek közül az egykori Szovjetunió területén a Baltikum emelhető ki. A balti köztársaságok a két világháború között már voltak önálló államok. A peresztrojka idején 1990. március 11-én Litvánia, május 4-én Lettország, majd 1991. augusztus 20-án Észtország újból kinyilvánította függetlenségét, amit a Szovjetunió Államtanácsa 1991. szeptember 6-án ismert el. Ezt követően a három ország szeptember 17-én az ENSZ, október 15-én az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (1995. január 1-jétől Szervezet) tagja lett. 1993. május 13-án Észtország, 14-én Litvánia, 1995. február 10-én pedig Lettország az Európa Tanácsba is felvételt nyert.

Az újonnan önállósult balti államok külpolitikájában az európai integrációba való bekapcsolódás kezdettől fogva prioritást élvezett. Ezt azonban nem egymás rovására, hanem a kölcsönös segítségnyújtás alapján kívánták elérni. Így a nemzetközi közösségbe való integrálódással párhuzamosan ezek az államok a regionális politikai és gazdasági együttműködés fejlesztése céljából 1991-ben létrehozták konzultatív interparlamentáris testületüket, a Balti Közgyűlést. A következő év elején megegyezés született a három ország közötti csaknem összes kereskedelmi korlátozás megszüntetéséről és a közös vízumpolitika bevezetéséről. 1992 márciusában megalakult a Balti Államok Tanácsa, melynek tagjai szeptember 12-én Tallinban szabad kereskedelmi és regionális biztonsági megállapodást kötöttek. A balti köztársaságok vámrendszerét egységesíteni hivatott

Ifj. Simon György, a KSH munkatársa.

egyezmény 1996 júniusában lépett életbe, 1996 júliusában és 1998 januárjában pedig regionális együttműködési programokat fogadtak el.

Jelen cikk keretében a figyelem homlokterébe Észtország, Lettország és Litvánia integrációs törekvéseit és gazdasági teljesítményét, az említett országok és az Európai Unió kapcsolatait, valamint a brüsszeli bizottság balti politikáját állítjuk. A balti államok integrációs politikáját az EU tervezett keleti bővítésének tükrében mutatjuk be.

A balti államok csatlakozási stratégiája

A függetlenség visszaszerzésével a balti államok számára megnyílt az Európai Közösség, majd Unió tagországaihoz való felzárkózás lehetősége. Ez a felzárkózás magában foglalja az EU 1993-ban Koppenhágában meghatározott csatlakozási kritériumainak teljesítését, amelyek a demokratikus államrend és a működőképes piacgazdaság megteremtésére, a politikai, gazdasági és monetáris unió céljai, valamint az *acquis communautaire*, vagyis a közösségi jogrendszer elfogadására vonatkoznak (Palánkai [1995] 404. o.).

A balti államok csatlakozási stratégiája a demokratikus átalakulást elősegítő reformok végrehajtására és az Európai Unióval való együttműködés fejlesztésére épül. A gazdasági életben e reformok a liberalizáció, stabilizáció és privatizáció megvalósítására, a vállalatok restrukturálására, az infrastruktúra, a pénzügyi és szociális szféra átalakítására irányulnak. Ebből kiindulva a térség országainak gazdaságpolitikáját alább az integrációs törekvések szemszögéből vizsgáljuk.

Észtország. A balti régió államai közül a gazdasági és társadalmi átalakulás a legkövetkezetesebben eddig az Észt Köztársaságban valósult meg. A reformok egyik első lépéseként Észtországban 1990 szeptemberében életbe lépett a lízingtörvény, amit decemberben az állam kereskedelmi monopóliumának megszüntetése, a kiskereskedelmi és a szolgáltatási szférában működő állami vállalatok magánkézbe adásáról szóló törvény hatályba helyezése követett. A kiskereskedelmi árreform az árak fokozatos felszabadítására és az állami támogatások csökkentésére vagy megszüntetésére irányult. Ezzel egyidejűleg az észt kormány rendeletet hozott az állami vállalatok átalakításáról. 1991 júniusában törvényt léptettek életbe a tulajdonreform alapjairól, szeptemberben a külföldi befektetésekről,¹ októberben pedig a mezőgazdasági földek értékesítéséről. A telekommunikációról 1991 októberében külön törvényt fogadtak el. A kisvállalatok magánosítása 1991 decemberében kezdődött, amikor a villamosenergia-szolgáltatásról szóló törvény is jogerőre emelkedett.

Miután 1992 elején Oroszország a kőolaj és a nyersanyagok árát világgpiaci szintre emelte, Észtország kereskedelmi kapcsolatai a volt szovjet köztársaságokkal gyakorlatilag összeomlottak, ami hiperinflációhoz és a termelés visszaeséséhez vezetett. A tallini kormány radikális stabilizációs programot fogadott el, és olyan intézkedéseket foganatosított, melyeknek köszönhetően Észtország a reformországok élvonalába került. A stabilizációs program sarokpillérét az 1992 júniusában bevezetett nemzeti valuta: az észt korona,² továbbá az IMF javaslatára létrejött valutatanács (currency board) és a szigorú fiskális politika képezte. Ugyanakkor olyan csödtörvény lépett hatályba, amely

¹ Észtországban 1989–1998 között összesen 1 467 ezer dollár külföldi működő tőkét fektettek be, ami egy főre átszámítva 1005 dollárt jelentett (1998-ban 387 dollár). A GDP volumenéhez viszonyítva a külföldi közvetlen beruházás 1998-ban a balti térségben legmagasabb, 10,9 százalékos szintet ért el. Lásd IMF [1999b] 62. o.

² Az észt korona árfolyamát kezdetben a német márkához kötötték, 1999. január 1-jétől pedig az euróhoz (Weber – Taube [1999] 26. o.).

erősítette a pénzügyi fegyelmet és segítette a gazdasági átalakulást. Novemberben megalkult az első külföldi tulajdonú bank, s kezdetét vette a nagyvállalatok privatizációja, decemberben pedig liberalizálták a fogyasztói árak túlnyomó részét. (Lásd: *Fischer – Sahay*, 2000 és *Taagepera*, 1993.)

1993 áprilisában törvényben szabályozták a bankok tevékenységét. Májusban a kormány szavatolta a központi bank függetlenségét. Júniusban hatályba lépett az értékpapírokról, a kárpótlási alapról és a tulajdonjogokról szóló törvény, megszületett a versenytörvény, továbbá átfogó törvényt fogadtak el a privatizációról, amely többek között lehetővé tette, hogy az állampolgárok vagyonyjegyekhez jussanak. Létrehozták az értékpapír-felügyeletet is. Az Észtt Privatizációs Ügynökséget a következő hónapban, a versenyhivatalt pedig októberben állították fel. 1993 novemberében a külkereskedelem liberalizálásának előmozdítása, a GATT előírásaihoz való igazodás céljából az összes vámtarifát megszüntették. Decemberben az észtt parlament jóváhagyta az árszabályozásáról szóló törvényt a villamosenergia-szektor számára.

1994 januárjában bevezették az uniós követelményeknek megfelelő általános forgalmi és a progresszív jövedelemadót, s feloldották a nem vámjellegű kereskedelmi korlátozásokat. Ily módon Észtország a világ egyik legliberálisabb külkereskedelmi rendszerével rendelkező államává vált. Augusztusban kormányrendeletet hoztak a befektetési alapokról és az állami vállalatok részvényeinek nyilvános eladásáról. Ugyanebben a hónapban megvalósult az észtt korona konvertibilitása a fizetési mérleg vonatkozásában. (Lásd: *Venasaar – Hachey*, 1995.)

1995 februárjában sor került az első állami tulajdonú bank privatizálására, s hatályba lépett a kereskedelmi kódex. 1996 májusában rendeletet hoztak a pénzmosás ellen. Ezzel egyidejűleg megalakult a tallini tőzsde, amely tevékenységét a következő hónapban kezdte meg. Novemberben átfogó törvény született az energiaellátásról.

1998 júniusában az észtt országgyűlés törvényt fogadott el a nyugdíjrendszer reformjáról, melynek realizálásában nagy szerepet szántak az előző évben alakult önkéntes magánnyugdíjpénztáraknak. Ezzel párhuzamosan az egészségügyben a családi orvosok hatékony hálózatának kiépítésére törekedtek. Októberben életbe lépett a bankbetétek biztosításáról szóló törvény, s jóváhagyták az EU előírásainak megfelelő új versenytörvényt. (*Haavisto*, 1997, *EBRD*, 1999, *IMF*, 1999b és *Norgaard*, 1996.)

A privatizációs programot nagyjából 1997-re valósították meg. Ennek eredményeként a pénzügyi szektor szinte teljesen magánkézbe került. A távközlés területén az állam 1998-ban 27 százalékra csökkentette részesedését az *Eesti Telekom* nevű társaságban, melynek részvényeit 1999 februárjától a tallini tőzsdén is jegyzik. Megfelelő ütemben halad a vasutak magánosítása is. A földreform azonban még messze van a befejezéstől, mivel 1998 végére az állami tulajdonú mezőgazdasági földeknek csupán 26 százalékát tudták privatizálni.³ A magánszektor részesedése a GDP előállításában 1999 közepére elérte a 75 százalékot, ami a balti térségben a legmagasabb szint (*EBRD* [1999] 24. o.).

Az Európai Közösség 1991 augusztusában ismerte el a független Észt Köztársaságot, amely decemberben a PHARE-program kedvezményezettje lett. E program keretében 1992–1997 között 134,3 millió ECU-t kapott, többek között 32,4 milliót az infrastruktúra, 28,1 milliót az állami közigazgatás, 26,1 milliót a magánszektor, 16,4 milliót az oktatás és szakképzés, 3,5 milliót a környezetvédelem és nukleáris biztonság, 3 milliót a mezőgazdaság és 2,9 milliót a szociális szféra fejlesztésére.⁴ A tallini kormány 1992

³ Lásd az Észt Privatizációs Ügynökség honlapját az interneten (<http://www.eea.ee>).

⁴ A PHARE-program keretében nyújtott támogatásokról szóló adatok forrása mind a három balti államnál az Európai Bizottság első főigazgatóságának weboldala: (<http://europa.eu.int/comm/dg1a/phare/index.htm>).

májusában kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodást írt alá az EK-val, amit 1994 júliusában szabad kereskedelmi szerződéssé változtattak. Ez a szerződés 1995. január 1-jén lépett érvénybe. A társult tagságot biztosító Európai Megállapodást 1995. június 12-én kötötték meg, jogerőssé azonban csak 1998. február 1-jén vált. 1995. november 24-én Észtország az Unióban való teljes jogú tagság iránti kérelmet nyújtott be, s decemberben az Európai Tanács madridi határozatának megfelelően a tagjelöltek listájára került. Tekintettel a piaci reformok és a demokratizáció terén elért haladásra, az Európai Bizottság 1997 decemberében a csatlakozási tárgyalások megkezdését javasolta, amire 1998. március 31-én került sor. Ezen kívül a külgazdasági liberalizáció lehetővé tette, hogy 1999 májusában megállapodás szülessen az Észt Köztársaság felvételéről a Világkereskedelmi Szervezetbe (WTO). (IMF, 1999b, Kaminski, 1999, Verheugen, 1999 és Weber – Taube, 1999.)

Az Európai Bizottság legutóbbi jelentésében (Estonia, 1999) arra a megállapításra jutott, hogy Észtországban olyan korszerű gazdaság működik, ahol a piaci erők akadálytalanul tudnak érvényesülni. Az észt kormány jelenleg is folytatja azokat a szerkezeti reformokat, amelyek az uniós csatlakozás feltételeit képezik. E reformok keretében az állami közigazgatás racionalizálására, az önkormányzatok és a regionális egészségügyi alapok konszolidálására, a pénzügyi szektor felügyeletének egységesítésére, a nyugdíjrendszer átalakítására törekszik. A tallini kormány kiemelt figyelmet fordít a gazdaságirányítás fejlesztésére, a vámhatóság és a szabványellenőrző testületek szerepének erősítésére, a földreform felgyorsítására, az élelmiszeripar restrukturálására, valamint olyan költségvetési intézmények létrehozására, amelyek biztosítanák az EU csatlakozási támogatásának hatékony felhasználását. Az ország a koppenhágai kritériumoknak politikai téren is nagyjából megfelel azzal a kivétellel, hogy az orosz ajkú kisebbség beilleszkedése az észt társadalomba a megfelelő állami támogatás hiánya miatt továbbra is komoly probléma.

Lettország. A függetlenség visszaállítása után Lettországban széles körű társadalmi konszenzus alakult ki az európai integrációba való bekapcsolódást illetően, melynek köszönhetően a rigai kormány aktív reformpolitikába kezdett. A nyugati tőke támogatásának megnyerése érdekében 1991 novemberében törvényt léptettek életbe a külföldi befektetésekről,⁵ s megkezdték a kisvállalatok privatizálását. Decemberben a versenytörvényt is jogerőre emelték. A béreket és a fogyasztói árak nagy részét 1992 januárjában liberalizálták, amikor sor került az áfa bevezetésére is. 1992 májusában kétszintű bankrendszert hoztak létre. Júniusban stabilizációs programot fogadtak el, hatályba helyezték a privatizációs törvényt, s kezdetét vette a nagyvállalatok magánosítása. Ezzel egyidejűleg feloldották a külkereskedelmi korlátozások többségét, júliusban pedig liberalizálták a kamatlábakat.

1993 februárjában lehetővé tették a mezőgazdasági földek szabad adásvételét. 1993 márciusában bevezették a lett nemzeti valutát, a latot, melynek konvertibilitása a fizetési mérleg vonatkozásában a következő év júniusában valósult meg. 1993. májusban életbe lépett a társasági törvény. A rigai tőzsde, amely hivatalosan 1993 decemberében alakult meg, 1995 júliusában kezdte meg működését. 1994 februárjában létrehozták a Lett Privatizációs Ügynökséget. Az első állami bankot 1995 októberében privatizálták. (Dreifelds, 1996, Fischer – Sahay, 2000, Norgaard, 1996 és Venesaar – Hachey, 1995.)

A privatizáció részben közvetlen eladások, részben pedig vagyonjegyek kibocsátása révén indult meg, de kezdetben elmaradt a többi reform mögött, s 1997-től kapott új

⁵ Lettországban 1989–1998 között összesen 1 645 ezer dollár külföldi működő tőkét fektettek be, ami egy főre átszámítva 666 dollárt tett ki (1998-ban 111 dollár). A GDP volumenéhez viszonyítva a külföldi közvetlen beruházás 1998-ban 4,3 százalék volt. Lásd IMF [1999b] 62. o.

lendületet. Ennek eredményeként a kis- és középvállalatok többsége magánkézbe került. A kormányzó elit egy része azonban akadályozta a legnagyobb infrastrukturális vállalatok magánosítását, a versenyképes és jól szabályozott gazdasági környezet kialakulását. (*Dreifelds*, 1996, IMF, 2000, *Norgaard*, 1996 és *Penikis*, 1997.) Ennek ellenére 1999 közepére a magánszektor részesedése a GDP előállításában elérte a 65 százalékot (EBRD [1999] 24. o.).

Az energiaszektor szabályozását 1996 júniusában külön tanácsra bízták. Az energiaárakat közelebb hozták a világpiaconhoz, s csökkentették az energiaszektor adósságait. 1996 szeptemberében hatályba lépett a csődtörvény, 1997 júniusában pedig az Európai Unió előírásainak megfelelő új versenytörvény. 1998 januárjában felállították a trösztellenes hivatalt. A magánnyugdíjrendszerről júliusban, az energiaellátásról és a biztosításról szeptemberben vezettek be az uniós követelményekkel összhangban lévő törvényt. (EBRD, 1999 és *Penikis*, 1997.)

Az Európai Közösség 1991 augusztusában ismerte el a független Lettországot, amelyre a PHARE-programot decemberben terjesztette ki. E program keretében a Lett Köztársaság 1992–1997 között 174,1 millió ECU-t kapott, többek között 39,7 milliót a magánszektor, 34,7 milliót az infrastruktúra, 28,4 milliót az állami közigazgatás, 17,5 milliót az oktatás és szakképzés, 11,6 milliót a szociális szféra, 6,6 milliót a környezetvédelem és nukleáris biztonság, 0,8 milliót pedig a mezőgazdaság fejlesztésére. (Forrás: lásd a 4. lbjegyzetet.) A rigai kormány 1992 májusában kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodást írt alá az EK-val, amit 1994 júliusában szabad kereskedelmi szerződéssé változtattak. Ez a szerződés 1995. január 1-jén lépett érvénybe. Az Európai Megállapodást Riga és Brüsszel között 1995. június 12-én kötötték meg, jogerőssé pedig 1998. február 1-jén vált. 1995. október 13-án Lettország az Unióban való teljes jogú tagság iránti kérelmet nyújtott be, s decemberben az Európai Tanács madridi határozatának megfelelően a tagjelöltek listájára került. A csatlakozási tárgyalásokat Lettországgal az Európai Unió 2000. február 15-én kezdte meg. 1999 februárjában a Lett Köztársaságot felvették a Világkereskedelmi Szervezet tagjai közé. (EBRD, 1999 és *Verheugen*, 1999.)

Az Európai Bizottság értékelése szerint (Latvia, 1999) Lettország olyan működő piacgazdasággal rendelkezik, amely a makroökonómiai stabilitás fenntartása és a szerkezeti reformok folytatása esetén, középtávon az Európai Unióban is állni tudja a piaci erők nyomását. Gazdaságpolitikájában a lett kormány az EU követelményeit tartja szem előtt. Olyan intézkedéseket fogad el, amelyek a központi és helyi közigazgatás erősítésére, az anyagi infrastruktúra kulcsfontosságú elemeinek korszerűsítésére, a korrupció elleni küzdelem folytatására irányulnak, és lehetővé teszik az EU csatlakozási támogatásának hatékony felhasználását. Észtországhoz hasonlóan Lettország az uniós tagság politikai kritériumainak is nagyjából megfelel. A brüsszeli bizottság azonban elvárja, hogy belátható időn belül a rigai kormány a nyelvtörvény rendelkezéseinek enyhítésén kívül további lépéseket tegyen az orosz kisebbség helyzetének javítása érdekében.

Litvánia. A balti államok közül a szovjet rendszertől a legsúlyosabb örökséget Litvánia kapta, ami a torz árstruktúrában, a makroökonómiai egyensúly hiányában, a mezőgazdaságnak és a könnyűiparnak a szolgáltatások rovására történő fejlesztésében nyilvánult meg. Ráadásul a függetlenség visszaszerzése után sokat romlottak a kereskedelmi cserearányok is annak következtében, hogy Oroszország a Litvániába irányuló energia- és nyersanyagexport árait világpiacon szintre emelte. A magas infláció és a Független Államok Közösségével folytatott kereskedelem összeomlása a termelés és az életszínvonal nagymértvű visszaesését vonta maga után. (Lásd: *Vardys – Sedaitis*, 1996.)

A negatív jelenségek kiküszöbölése, a nyugat-európai országokhoz való felzárkózás érdekében a litván kormány a gazdasági stabilizáció és reformok átfogó programjának

megvalósításába kezdett. 1991 februárjában életbe lépett a privatizációs törvény, melynek értelmében létrehozták a Litván Állami Privatizációs Ügynökséget, s megindult a kuponos privatizáció. Júliusban a vilniusi parlament kárpótlási törvényt fogadott el. A szerkezeti reformok kezdete Litvániában 1992-re tehető, amikor a pénzpiacok, a nem mezőgazdasági import és a tőkeáramlás⁶ széles körű liberalizációjára került sor. 1992 szeptemberében létrehozták a kétszintű bankrendszert, életbe léptették a csődtörvényt és megalapították a vilniusi tőzsdét, amely 1993 szeptemberében kezdte meg tevékenységét. 1992 októberében felszabadították a hazai árak túlnyomó részét. Novemberben hatályba helyezték a versenytörvényt és felállították a versenyhivatalt.

A szigorú fiskális politika alátámasztására 1993 júniusában bevezették a litván nemzeti valutát, a litast, és liberalizálták a külkereskedelmi rendszert. Az 1994 áprilisában létrejött valutatanács a restriktív monetáris politika egyik alappillérvé vált. 1994 májusában bevezették az általános forgalmi adót, és megvalósult a litas konvertibilitása a fizetési mérleg vonatkozásában. Júliusban a parlament elfogadta a társasági törvényt, és életbe lépett a földtörvény. Októberben eltörölték a kiviteli vámokat, decemberben pedig hatályba helyezték a központi bankról szóló törvényt. (Lásd: *Fischer – Sahay*, 2000 és *Venesaar – Hachey*, 1995.) 1995 januárjában a litván szejm törvényt fogadott el a kereskedelmi bankokról. Márciusban hatályba lépett az energiaellátásról szóló törvény. Júniusban befejeződött a privatizáció első, kuponos fázisa, s a következő hónapban kezdetét vette a készpénzért történő magánosítás. 1996 februárjában felállították az értékpapír-felügyeletet. Augusztusban külföldi tulajdonba került az ország első nagybankja. 1997 februárjában az energiaszektort független felügyelet alá helyezték. Októberben az uniós előírásoknak megfelelő új csődtörvényt léptettek életbe. 1998 júniusában részben privatizálták a *Lietuvos Telekomas* nevű távközlési társaságot, augusztusban pedig hatályba helyezték a távközlésről szóló törvényt. 1999 januárjában bevezették a tőkejövedelem-adót. Áprilisban életbe lépett az új EU-konform versenytörvény. Júniusban a vilniusi parlament törvényt fogadott el a magánnyugdíjalapokról. (EBRD, 2000, *Grigorian*, 2000, *Haavisto*, 1997, IMF, 1999c és *Norgaard*, 1996)

A szerkezeti reformok eredményeként a vagyonejyek realizálása révén magánkézbe került csaknem az összes kisvállalat és az ipari üzemek kb. 60 százaléka. Több közüzemi és infrastrukturális vállalatot 1996-ban nagy külföldi befektetőknek adtak el. A földreform és az agrárágazat privatizálása terén is jelentős eredményeket sikerült elérni. A megművelt földterület csaknem 40 százaléka egyéni gazdálkodók tulajdonába ment át.⁷ Mindennek következtében a magánszektor 1999 közepén 70 százalékkal járult hozzá a GDP előállításához (EBRD, 1999, 24. o.). A vilniusi kormány a Világbank támogatásával hatékonyabb és igazságosabb szociális biztonsági háló létrehozására törekszik, és tervezi a közoktatás és egészségügyi ellátás átfogó reformjának végrehajtását is.

Az Európai Közösség 1991 augusztusában ismerte el a független Litvániát, amelyre a PHARE-programot decemberben terjesztette ki. E program keretében az ország 1992–1997 között 228,2 millió ECU-t kapott, többek között 70,3 milliót az infrastruktúra, 53,9 milliót a magánszektor, 29,3 milliót az állami közigazgatás, 26,5 milliót az oktatás és szakképzés, 7,2 milliót a szociális szféra, 4,5 milliót a mezőgazdaság, 3,5 milliót a környezetvédelem és nukleáris biztonság, 0,5 milliót pedig a civil társadalom intézményeinek fejlesztésére. (Forrás: lásd a 4. lábjegyzetet.) Észt és lett partnereihez hasonlóan a litván kormány 1992 májusában kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapo-

⁶ Litvániába 1989–1998 között összesen 1566 ezer dollár külföldi működő tőke áramlott, ami egy főre átszámítva 422 dollárt tett ki (1998-ban 249 dollár). A külföldi közvetlen beruházás 1998-ban a GDP volumenének 8,7 százalékát érte el. Lásd: IMF [1999b] 62. o.

⁷ A Litván Állami Privatizációs Ügynökség adatai szerint (<http://www.randburg.com/li/privagency.html>).

dást írt alá az EK-val, amit 1994 júliusában szabad kereskedelmi szerződéssé változtat-
tak. Ez a szerződés 1995. január 1-jén lépett érvénybe. Az Európai Megállapodást Vil-
nius és Brüsszel között 1995. június 12-én kötötték meg, jogerőssé pedig 1998. február
1-jén vált. 1995. december 8-án Litvánia a teljes jogú uniós tagság iránti kérelmet nyúj-
tott be, s ugyanebben a hónapban az Európai Tanács madridi határozatának megfelelően
a tagjelöltek listájára került. A csatlakozási tárgyalásokat Litvániával az Európai Unió
2000. február 15-én kezdte meg. (EBRD, 1999 és Verheugen, 1999.)

Az Európai Bizottság megítélése szerint (Lithuania, 1999) Litvánia komoly eredmé-
nyeket ért el a működő piacgazdaság kialakításában, és jó úton halad afelé, hogy
a reformok következetes folytatása esetén középtávon az Európai Unióban állni tudja
a piaci erők nyomását. A litván kormány határozott erőfeszítéseket tett az energiapoliti-
ka területén, s az európai integráció iránti elkötelezettsége jeléül döntést hozott az
ingalinai atomerőmű bezárásáról. Az ország azonban csak korlátozott haladást tudott
elérni az energia-, agrár- és bankszektor rejtett kvázifiskális deficitjeinek kezelése terén,
melyek negatív következményei az 1998-as orosz pénzügyi válság során mutatkoztak
meg. A vilnusi kormány olyan gazdaságpolitikai intézkedéseket fogantatott, amelyek a
központi és helyi közigazgatás erősítésére, a mezőgazdaság és élelmiszeripar
restrukturálásának felgyorsítására, az állami szubvenciók korlátozására irányulnak, és
lehetővé teszik az EU csatlakozási támogatásának hatékony felhasználását. Noha Litvá-
nia az uniós tagság politikai kritériumainak is megfelel, a korrupció elleni küzdelem és
az igazságszolgáltatás reformja a brüsszeli bizottság véleménye szerint továbbra is meg-
különböztetett figyelmet érdemel.

A balti régió gazdasági helyzete

A társadalmi-gazdasági átalakulás, a szerkezeti reformok végrehajtása során a balti
államoknak számos nehézséggel kellett szembenézniük, amit elsősorban a szovjet piac-
ról való kiszorulás, a fél évszázad alatt kiépült gazdasági kapcsolatok megszakadása
okozott.

1. táblázat

A bruttó hazai termék (GDP) változási üteme (évi átlag, százalék)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Észtország	-13,6	-14,2	-9,0	-2,0	4,3	3,9	10,6	4,0
Lettország	-10,4	-34,9	-14,9	0,6	-0,8	3,3	8,6	3,6
Litvánia	-6,2	-4,3	-16,0	-9,5	3,5	4,9	7,4	5,2
Oroszország	-5,0	-14,5	-8,7	-12,7	-4,1	-3,5	0,8	-4,6
EU	1,8	1,2	-0,4	2,7	2,4	1,6	2,5	2,7
Világ	2,5	3,2	3,6	4,8	4,3	4,6	4,2	2,2*

* Becslés.

Forrás: EBRD [1999]; IMF [1999a]; OECD [1999c].

Az 1. táblázat adataiból látható, hogy a kilencvenes évek első felében Közép- és
Kelet-Európa más átalakuló országaihoz hasonlóan a Baltikumban is nagyarányú gazda-
sági visszaesés ment végbe. Az ezt követő fellendülés Észtországban és Litvániában
1995-ben, Lettországból 1996-ban kezdődött. 1991 és 1998 között azonban a GDP évi
átlagban Litvániában 2,2, Észtországban 2,4, Lettországból 6,7 százalékkal csökkent.

Ugyanakkor a szomszédos Oroszországban is a lettországihoz hasonló 6,7 százalékos visszaesés következett be. Ezzel szemben az Európai Unióban 1,8, a világgazdaságban pedig 3,7 százalékos növekedés ment végbe.

2. táblázat

Az egy főre jutó bruttó hazai termék
(devizaárfolyamon és vásárlóerő-paritáson, USD)

Ország	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Devizaárfolyamon</i>							
Észtország	3633	2737	2646	2692	3227	2981	3211
Lettország	4141	2416	2055	2143	2483	2061	2242
Litvánia	3961	3034	1635	1567	1854	2128	2587
Oroszország	3647	2973	2649	2197	2347	2908	3034
<i>EU</i>	<i>19076</i>	<i>20724</i>	<i>18730</i>	<i>19850</i>	<i>22670</i>	<i>23042</i>	<i>21618</i>
<i>Vásárlóerő-paritáson</i>							
Észtország	5056	4148	3970	4032	4331	4626	5278
Lettország	5293	3575	3186	3328	3409	3612	3962
Litvánia	5442	4397	3796	3511	3705	3945	4251
Oroszország	6045	5490	5052	4480	4380	4289	4401
<i>EU</i>	<i>16149</i>	<i>17089</i>	<i>17156</i>	<i>17992</i>	<i>18644</i>	<i>19520</i>	<i>20545</i>

Forrás: Easterly – Hairong Yu [2000]; KSH [1999]; OECD [1998], [1999a] és [1999b].

3. táblázat

A fogyasztói árindex szerinti infláció üteme
(százalékos változás az előző évhez képest)

Megnevezés	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Észtország	210,5	1076,0	89,8	48,0	29,0	23,0	11,2	8,2
Lettország	172,0	951,2	108,0	36,0	25,0	17,6	8,4	4,7
Litvánia	224,7	1021,0	410,4	72,1	39,5	24,7	8,9	5,1
Oroszország	92,7	1526,0	875,0	311,4	197,7	47,8	14,7	27,8
<i>EU</i>	<i>5,1</i>	<i>4,2</i>	<i>3,4</i>	<i>3,1</i>	<i>3,1</i>	<i>2,5</i>	<i>2,0</i>	<i>1,7</i>
<i>Világ</i>	<i>17,3</i>	<i>16,7</i>	<i>18,5</i>	<i>25,8</i>	<i>14,7</i>	<i>8,5</i>	<i>6,0</i>	<i>5,8</i>

Forrás: EBRD [1999]; IMF [1999a]; New Cronos Eurostat-adatbázis.

A Szovjetunió felbomlása után a gazdasági válság hatására jelentősen megnöttek a fejlettségi szintbeli különbségek a balti köztársaságok és az Európai Unió között. A 2. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy 1991 és 1997 között a devizaárfolyamon számított egy főre jutó bruttó hazai termék színvonala az EU átlagához képest Észtországban 19,0 százalékról 14,9 százalékra, Lettországban 21,7 százalékról 10,4 százalékra, Litvániában 20,8 százalékról 12,0 százalékra, míg Oroszországban 19,1 százalékról 14,0 százalékra esett vissza. Vásárlóerő-paritáson számítva, az egy lakosra jutó GDP Európai Unióhoz mért szintje a szóban forgó időszakban Észtországban 31,3 százalékról 25,7 százalékra, Lettországban 32,8 százalékról 19,3 százalékra, Litvániában 33,7 szá-

zalékról 20,7 százalékra, Oroszországban pedig 37,4 százalékról 21,4 százalékra csökkent. Így a kilencvenes évek végén a balti államok közül Észtország állt legközelebb az uniós átlaghoz.

A 3. táblázat adataiból kiszámítható, hogy 1991 és 1998 között az infláció évi átlagos üteme Lettorszáiban 84,6, Észtországban 93,4, Litvániában 124,1, míg Oroszországban 208,0 százalékot tett ki. Ugyanakkor ez az ütem az Európai Unióban mindössze 3,1, a világgazdaságban pedig 14,0 százalék volt. Észtországban és Litvániában 1992-ben Oroszországhoz hasonlóan hiperinflációra is sor került. Az infláció magas ütemének kialakulásában nagy szerepe volt az Észtországot 1992-ben, Lettországot és Litvániát 1995-ben megrázó pénzügyi válságnak, amely a Szovjetunió felbomlásának, továbbá a makroökonómiai stabilizáció érdekében folytatott sokkterápia és a bankszektor kezdetben alacsony hatékonyságú irányítása hatására következett be. A válság kialakulásához Lettorszáiban és Litvániában a korrupció terjedésének kedvező túlzottan liberális hitelpolitika is hozzájárult. (Lásd: Fleming – Chu – Bakker, 1996 és Garcia-Herrero, 1997.)

4. táblázat

Az egy foglalkoztatottra jutó reálbérek
(százalékos változás az előző évhez képest)

Ország	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Észtország	2,0	10,0	6,0	2,0	8,0	7,0
Lettország	5,0	12,0	-0,4	-6,2	12,2	6,1
Litvánia	-39,0	14,2	3,2	4,1	13,9	14,7
Oroszország	0,4	-8,0	-28,0	6,0	5,0	-13,0
EU	<i>n.a.</i>	<i>n.a.</i>	<i>n.a.</i>	1,0	1,3	1,4

Forrás: New Cronos Eurostat-adatbázis.

A 4. táblázat adatai a bérek és keresetek alakulását mutatják be. Az egy foglalkoztatottra jutó reálbérek 1993–1998 között évi átlagban számítva Lettorszáiban 4,6, Észtországban pedig 5,8 százalékkal emelkedtek. Litvániában viszont ugyanebben az időszakban 0,4 százalékkal csökkentek. Oroszországban ennél sokkal nagyobb, 7,1 százalékos visszaesés következett be. A rendelkezésre álló adatok alapján az is megállapítható, hogy a reálbérek növekedési üteme a balti államokban a kilencvenes évek második felében meghaladta az EU átlagát.

Milyen szerkezeti változások történtek a balti gazdaságokban az elmúlt évtized folyamán? Erről kapunk képet az 5. táblázat adatai alapján. Az 1992–1997 közötti időszakban Észtországban és Lettorszáiban a bruttó hazai termékben és a foglalkoztatottságon belül egyaránt számottevően csökkent a mezőgazdaság súlya. Litvániában ez a csökkenés a GDP-t tekintve kisebb mértékű volt, sőt a foglalkoztatottság szerkezetében az agrárszféra még növelte is részesedését. A termelés volumenében és az összlétszámokban az ipar részaránya is jelentősen visszaesett, ami a hagyományos piacok elvesztésével és az ágazat strukturális problémáival függött össze. Hasonló volt a helyzet az építőiparban is, amely azonban Észtországban és Litvániában növelte GDP-n belüli részarányát. Ugyanakkor a térség mindhárom országában lényegesen nagyobb lett a szolgáltatások gazdasági szerepe.

A GDP és a foglalkoztatottság szerkezete
(százalékban, nemzetgazdaság = 100)

Év	GDP (folyó áron)				Foglalkoztatottság			
	Mező- gazdaság	Ipar	Építőipar	Szolgál- tatások	Mező- gazdaság	Ipar	Építőipar	Szolgál- tatások
<i>Észtország</i>								
1992	12,5	27,5	4,6	55,4	19,0	27,6	7,9	45,5
1993	9,9	22,0	5,9	62,2	16,6	25,6	7,4	50,4
1994	8,8	21,2	5,6	64,4	14,6	25,1	7,2	53,1
1995	7,1	20,1	4,7	68,1	10,5	28,6	5,4	55,5
1996	6,7	19,8	5,2	68,3	10,0	27,8	5,7	56,5
1997	6,1	19,0	5,2	69,7	9,4	26,1	7,3	57,2
<i>Lettország</i>								
1992	16,5	27,9	4,7	50,9	20,0	25,3	6,6	48,1
1993	10,7	27,9	3,9	57,5	19,5	23,1	5,5	51,9
1994	8,4	22,5	5,3	63,8	19,3	21,0	5,5	54,2
1995	9,4	24,3	4,4	61,9	18,5	20,4	5,4	55,7
1996	7,9	22,9	4,1	65,1	18,3	19,8	5,7	56,2
1997	5,1	23,8	4,2	66,9	18,5	20,2	5,8	55,5
<i>Litvánia</i>								
1992	13,0	35,3	4,7	47,0	19,6	28,9	9,1	42,4
1993	13,9	33,4	5,0	47,7	22,5	25,7	7,1	44,7
1994	10,1	25,5	6,8	57,6	23,4	22,5	6,6	47,5
1995	10,7	30,2	6,5	52,6	23,8	21,2	7,0	48,0
1996	11,2	23,7	6,5	58,6	24,2	20,1	7,2	48,5
1997	10,5	22,5	6,9	60,1	21,8	20,0	7,1	51,1

Forrás: New Cronos Eurostat-adatbázis; ILO [1999]; UN [1999a] és [1999b].

Költségvetési hiány vagy többlet a GDP százalékában

Ország	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Észtország	-0,3	-0,7	1,3	-1,3	-1,9	2,2	-0,3
Lettország	-0,8	0,6	-4,0	-3,9	-1,7	0,1	-0,8
Litvánia	0,5	-3,3	-5,5	-4,5	-4,5	-1,8	-5,8
Oroszország	-42,6	-15,9	-9,7	-5,9	-9,1	-8,1	-5,4

Forrás: EBRD [1999] 217, 241, 245, 261. o.

A rendszerváltás után a költségvetési deficit a balti államok számára nem jelentett annyira súlyos problémát, mint Oroszország esetében. Sőt mi több, a régió országaiban az államháztartás mérlege bizonyos években még többletet is mutatott. A költségvetés hiányát Észtország 1992 és 1998 között következetesen 3 százalék alatt tudta tartani. Így már megfelelt egy fontos elvárásnak az Európai Unió tagállamai számára meghatározott maastrichti konvergenciakritériumok közül is, melyek teljesítése az integráció magasabb

szintjét jelentő Gazdasági és Monetáris Unióba (EMU) való belépéshez szükséges (lásd a 6. táblázatot). Az 1998-as orosz válság Litvániában komoly fiskális problémákhoz vezetett, melyek hosszú távú hatása negatívan befolyásolhatja a csatlakozási esélyeket.

A 7. táblázat adataiból megállapítható, hogy 1992 és 1998 között a külkereskedelmi forgalom összvolumene Észtországban 1012 millióról 6495 millió dollárra, Lettországban 1640 millióról 5152 millió dollárra, Litvániában 2183 millióról 9442 millió dollárra, Oroszországban pedig 79 023 millióról 133 156 millió dollárra nőtt. Ugyanakkor a külkereskedelmi mérleg hiánya Észtországban 90 millióról 1115 millió dollárra, Lettországban 40 millióról 1130 millió dollárra duzzadt, míg Litvániában a 101 millió dolláros pozitív szaldó 1518 millió dolláros deficitbe csapott át. Oroszország ezzel szemben a szóban forgó időszakban 5055 millióról 15 164 millió dollárra növelte külkereskedelmi szuficitjét.

Az import exportfedezettsége Észtországban 83,7 százalékról 70,7 százalékra, Lettországban 95,2 százalékról 64,0 százalékra, Litvániában 109,7 százalékról 72,3 százalékra csökkent, míg Oroszországban 113,7 százalékról 125,7 százalékra nőtt. A világkereskedelemben a balti régió 0,06 százalékról 0,2 százalékra, Oroszország 1,0 százalékról 1,2 százalékra emelte részesedését. Ennek kapcsán megjegyzendő, hogy Észtország a Nyugat-Európába irányuló orosz tranzitszállításoknak köszönhetően a kilencvenes évek elején a világ egyik legjelentősebb színesfémexportőre volt.

7. táblázat

A külkereskedelmi forgalom volumene
(folyó áron, millió USD)

Ország	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<i>Export</i>							
Észtország	461	812	1226	1697	1813	2294	2690
Lettország	800	1054	1022	1368	1488	1838	2011
Litvánia	1142	2026	2029	2706	3413	4192	3962
Oroszország	42039	44297	67542	81096	88599	88326	74160
Világ*	3743	3744	4260	5123	5352	5535	5445
<i>Import</i>							
Észtország	551	957	1583	2363	2832	3419	3805
Lettország	840	1051	1322	1947	2286	2686	3141
Litvánia	1041	2180	2234	3404	4309	5340	5480
Oroszország	36984	32806	50518	60945	68828	73613	58996
Világ*	3859	3802	4318	5180	5422	5627	5534

* Milliárd USD.

Forrás: EBRD [1999] és IMF [1999a].

Mekkora súlya van a külkereskedelemnek a balti gazdaságokban? Mint a 8. táblázat adataiból látható, az 1993-tól 1998-ig terjedő időszakban a térség államainak külkereskedelmi nyitottsága jóval meghaladta a szomszédos Oroszországét. E nyitottság mértékét tekintve kezdetben Litvánia Észtország és Lettország előtt állt, a kilencvenes évek végére azonban az első helyre Észtország került. Az Észt Köztársaság jelenleg a világ egyik legnyitottabb gazdaságával rendelkezik, s a Baltikumban a legkevésbé van ráutalva az Oroszországgal fenntartott kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatokra.

8. táblázat

A külkereskedelem aránya a GDP-hez viszonyítva
(folyó áron, %)*

Ország	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Észtország	108,1	123,2	114,7	106,3	123,4	125,1
Lettország	96,1	64,3	74,8	73,4	80,1	80,5
Litvánia	156,1	100,9	101,4	97,8	99,4	88,3
Oroszország	45,8	42,6	40,9	36,7	36,0	48,6

* A külkereskedelem az export és import összege.

Forrás: lásd az előző táblázatnál.

9. táblázat

Az Európai Unió részesedése a balti államok külkereskedelmében
(százalékban)

Ország	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<i>Export</i>							
Észtország	41,8	48,3	47,8	54,0	51,0	48,6	55,1
Lettország	39,6	33,4	39,3	44,0	44,7	48,9	56,6
Litvánia	21,1	19,7	29,9	36,4	32,9	32,5	38,0
<i>Import</i>							
Észtország	44,0	60,4	63,2	66,0	64,6	59,2	60,1
Lettország	29,4	27,4	40,7	49,9	49,2	53,2	55,3
Litvánia	9,0	22,0	32,0	37,1	42,4	46,5	50,2

Forrás: Estonia [1999], Latvia [1999], Lithuania [1999] és UN [1997].

10. táblázat

Észtország külföldi adósságai
(folyó áron, millió USD)

Mutató	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Összefoglaló adósságadatok:</i>						
Teljes adósságállomány	58,4	153,9	186,0	286,4	405,3	658,4
Ebből:						
hosszú lejáratú hitelek	47,7	96,1	117,0	164,8	220,4	296,4
IMF-hitel felhasználása	10,7	57,5	61,0	91,9	77,9	54,0
rövid lejáratú hitelek	0,0	0,3	8,0	29,7	107,0	308,0
Kamatfizetések	1,3	5,7	10,8	14,5	18,7	27,1
Teljes adósságszolgálat	3,8	18,4	26,4	21,3	43,0	53,9
<i>Főbb aggregátumok:</i>						
Nemzeti össztermék (GNP)	4171,7	3970,3	3976,5	4792,6	4360,0	4674,6
Áru- és szolgáltatásexport	664,3	1173,2	1777,7	2636,7	3032,9	3724,5
Áru- és szolgáltatásimport	725,1	1256,8	2058,5	2920,9	3531,7	4403,0
Devizataralékok	197,5	389,2	446,4	583,0	639,8	760,0
Folyó fizetési mérleg	36,2	21,6	-166,3	-157,8	398,3	-561,9
Devizataralékok / import (hó)	3,3	3,7	2,6	2,4	2,2	2,1

Forrás: The World Bank [1999] 220. o.

Az Európai Unió részesedése a balti államok külkereskedelmében a függetlenség visszaszerzése után jelentős mértékben megnőtt. A kilencvenes évek végén ez a részesedés az exportban Lettországból, az importban viszont Észtországból volt a legnagyobb. (Lásd a 9. táblázatot.)

A balti államok adóssághelyzete, melynek rendezése a nemzetközi gazdasági kapcsolatok terén az európai integrációhoz való felzárkózás legfontosabb kritériumát képezi, külön figyelmet érdemel. Ennek alakulását alább a Világbank adatai alapján, országonként mutatjuk be.

A 10. táblázat adataiból kiszámítható, hogy 1992 és 1997 között Észtország külső adósságállománya a GNP 1,4 százalékáról 14,1 százalékára, az exportnak pedig 8,8 százalékáról 17,7 százalékára nőtt. Az exporthoz viszonyítva a kamatfizetések 0,2 százalékról 0,7 százalékra, a teljes adósságszolgálat 0,6 százalékról 1,4 százalékra emelkedett. A devizatartalékok a teljes adósságállományhoz képest 338,1 százalékról 115,4 százalékra csökkentek. A folyó fizetési mérleg a GNP-hez viszonyítva 1992-ben 0,9 százalékos többlettel, 1997-ben viszont már 12,0 százalékos hiánnyal zárult.

A teljes adósságállomány szerkezetében a hosszú lejáratú hitelek aránya az 1992-es 81,7 százalékról 1997-ben 45,0 százalékra csökkent, ami ugyancsak kedvezőtlen tendenciaként értékelhető. Ugyanakkor az IMF-hitel felhasználásának részaránya 18,3 százalékról 8,2 százalékra csökkent. A rövid lejáratú hitelekre, amelyek kezdetben nem játszottak számottevő szerepet, 1997-ben 46,8 százalék jutott.

11. táblázat

Lettország külföldi adósságai (folyó áron, millió USD)

Mutató	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Összefoglaló adósságadatok:</i>						
Teljes adósságállomány	64,6	235,8	373,8	462,6	474,9	503,3
Ebből:						
hosszú lejáratú hitelek	30,0	123,6	207,5	271,0	300,6	352,4
IMF-hitel felhasználása	34,6	106,8	160,3	160,4	129,9	85,9
rövid lejáratú hitelek	0,0	5,4	6,0	31,2	44,4	65,0
Kamatfizetések	0,2	6,6	16,0	24,3	25,9	28,0
Teljes adósságszolgálat	0,2	11,0	25,6	34,3	65,0	132,6
<i>Főbb aggregátumok:</i>						
Nemzeti össztermék (GNP)	6364,9	5333,0	5474,3	6274,0	5176,0	5395,8
Áru- és szolgáltatásexport	1092,9	1605,0	1729,6	2158,7	2753,6	3048,1
Áru- és szolgáltatásimport	997,6	1266,1	1661,2	2245,7	3126,9	3470,5
Devizatartalékok	n.a.	526,4	640,7	602,1	746,1	776,3
Folyó fizetési mérleg	191,4	416,8	201,2	-16,2	-279,8	-345,0
<i>Devizatartalékok / import (hó)</i>	<i>n.a.</i>	<i>5,0</i>	<i>4,6</i>	<i>3,2</i>	<i>2,9</i>	<i>2,7</i>

Forrás: The World Bank [1999] 320. o.

A 11. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy 1992 és 1997 között Lettország külső adósságállománya a GNP 1,0 százalékáról 9,3 százalékára, az exportnak pedig 5,9 százalékáról 16,5 százalékára nőtt. Az exporthoz viszonyítva a kamatfizetések 0,02 százalékról 0,9 százalékra, a teljes adósságszolgálat 0,02 százalékról 4,4 százalékra emelkedett. A devizatartalékok a teljes adósságállományhoz képest az 1993-as 223,2 százalékról 1997-

ben 154,3 százalékra csökkentek. A folyó fizetési mérleg a GNP-hez viszonyítva 1992-ben 3,0 százalékos többlettel, 1997-ben viszont már 6,4 százalékos hiánnyal zárult.

A teljes adósságállomány szerkezetében a hosszú lejáratú hitelek aránya az 1992-es 46,4 százalékról 1997-ben 70,0 százalékra nőtt. Ugyanakkor az IMF-hitel felhasználásának részaránya 53,6 százalékról 24,4 százalékra csökkent. A rövid lejáratú hitelekre, amelyek Észtországhoz hasonlóan kezdetben Lettországból sem játszottak számottevő szerepet, 1997-ben 12,9 százalék jutott.

12. táblázat

Litvánia külföldi adósságai (folyó áron, millió USD)

Mutató	1992	1993	1994	1995	1996	1997
<i>Összefoglaló adósságadatok:</i>						
Teljes adósságállomány	55,5	327,8	493,7	763,4	1226,8	1540,5
Ebből:						
hosszú lejáratú hitelek	27,3	200,2	268,3	452,5	796,7	1107,0
IMF-hitel felhasználása	23,7	120,8	196,4	261,5	273,4	270,5
rövid lejáratú hitelek	4,5	6,8	29,0	49,4	156,7	163,0
Kamatfizetések	1,1	4,0	32,5	31,3	42,4	68,4
Teljes adósságszolgálat	4,0	7,3	67,7	43,5	125,0	319,0
<i>Főbb aggregátumok:</i>						
Nemzeti össztermék (GNP)	11303,0	6118,1	5840,8	6871,9	7851,7	9386,7
Áru- és szolgáltatásexport	n. a.	2236,1	2373,3	3243,3	4264,6	5306,5
Áru- és szolgáltatásimport	n. a.	2437,6	2623,3	3965,9	5129,0	6516,0
Devizataralékok	107,3	422,9	596,7	829,0	841,0	1064,0
Folyó fizetési mérleg	n. a.	-85,7	-94,0	-614,4	-722,6	-981,3
<i>Devizataralékok / import (hó)</i>	<i>n. a.</i>	<i>2,1</i>	<i>2,7</i>	<i>2,5</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>

Forrás: The World Bank [1999] 335. o.

Mint a 12. táblázatból megállapítható, Litvánia külső adósságállománya a GNP-hez viszonyítva az 1992-es 0,5 százalékról 1997-ben 16,4 százalékra, az exporthoz képest pedig az 1993-as 14,7 százalékról 1997-ben 29,0 százalékra nőtt. 1993 és 1997 között az exporthoz viszonyítva a kamatfizetések 0,2 százalékról 1,3 százalékra, a teljes adósságszolgálat 0,3 százalékról 6,0 százalékra emelkedett. A devizataralékok a teljes adósságállományhoz képest az 1992-es 193,2 százalékról 1997-ben 69,1 százalékra csökkentek. A folyó fizetési mérleg hiánya a GNP-ben 1993 és 1997 között 1,4 százalékról 10,5 százalékra nőtt.

A teljes adósságállomány szerkezetében a hosszú lejáratú hitelek aránya az 1992-es 49,2 százalékról 1997-ben 71,9 százalékra emelkedett. Ugyanakkor az IMF-hitel felhasználásának részaránya 42,7 százalékról 17,5 százalékra csökkent. A rövid lejáratú hitelekre 1992-ben 8,1, 1997-ben 10,6 százalék jutott.

A kedvezőtlen irányú változások ellenére az eladósodottság egyik balti államban sem közelítette meg a kritikus szintet, amely a teljes adósságállomány / GDP, illetve GNP vonatkozásában az Európai Unió elvárásai szerint 60 százalék, beleértve a belső államadósságot.

Záró megjegyzések

Észtország, Lettország és Litvánia a kilencvenes években jelentős sikereket ért el az európai integrációhoz való felzárkózás terén. A balti államokban, melyek versenyképesége a világpiacon jóval felülmúlja az Európai Unióba szintén belépni kívánó balkáni országokét,⁸ létrejött a demokratikus államrend és a működőképes piacgazdaság, s komoly előrehaladás történt az uniós normákhoz való igazodás terén. A régió országai olyan csatlakozási stratégiát követtek, amely az EU-val való együttműködést, a piaci reformok előmozdítását szolgálta. E reformoknak köszönhetően viszonylag rövid időn belül liberalizálták és stabilizálták a gazdaságot, nagyjából végrehajtották a privatizációt és a vállalatok restrukturálását, s lépéseket tettek az infrastruktúra, a pénzügyi és szociális szféra korszerűsítése érdekében.

A balti és általában az átalakuló országok közül azonban egyedül Észtországban érvényesült következetesen a liberális gazdaságpolitika. Lettországban és Litvániában a politikai élet bizonyos jól körülhatárolható gazdasági és társadalmi csoportok befolyása alá került. Ennek következtében a központi kormányzat reformlépései kevésbé voltak következetesek. Nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy a lett és a litván gazdaság aligha működhetett volna eredményesen a nemzetközi pénzügyi szervezetek támogatása nélkül. (Lásd: *Csaba*, 2000.)

A Baltikumban jelenleg a legjobb csatlakozási esélyekkel Észtország rendelkezik, amelyet korábban az Európai Unió tervezett keleti bővítésének első körébe soroltak. Ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy megfelelő gazdaságpolitika folytatása esetén belátható időn belül a piaci reformok és általában a demokratikus átalakulás terén ugyancsak viszonylag jó *eredményeket elért Lettország és Litvánia is az EU tagjává váljon.*

Irodalomjegyzék

- Csaba László* [2000]: A rendszerváltozás gazdaságtana – új lehetlenségi tétel felé? *Külgazdaság*. 44. évf. 6. sz. 4–19. o.
- Dreifelds, J.* [1996]: Latvia in transition. New York: Cambridge University Press.
- Easterly, W. – Hairong Yu* [2000]: Global Development Network Growth Database. The World Bank. Washington, D.C. (<http://www.worldbank.org/research/growth/GDNdata.htm>)
- EBRD [1999]: Transition report 1999: economic transition in Eastern Europe, the Baltic states and the CIS. Ten years of transition. London.
- Estonia [1999]: Regular report from the Commission on Estonia's progress towards accession. Brussels.
- Fischer, S. – Sahay, R.* [2000]: The transition economies after ten years. NBER working paper. No. 7664 (április).
- Fleming, A. – Chu, L. – Bakker, M.* [1996]: The Baltics – banking crises observed. The World Bank. Policy research working paper. No. 1647 (szeptember).
- Garcia-Herrero, A.* [1997]: Monetary impact of a banking crisis and the conduct of monetary policy. IMF working paper. No. 97/124 (szeptember).
- Grigorian, D.* [2000]: Ownership and performance of Lithuanian enterprises. The World Bank. Policy research working paper. No. 2343 (május).
- Haavisto, T.* (szerk.) [1997]: Transition to a market economy: transformation and reform in the Baltic States. Cheltenham, Glo. – Northampton, MA: Edward Elgar Publishing Ltd.
- ILO [1999]: Yearbook of Labour Statistics 1999. Geneva.
- IMF [1999a]: International Financial Statistics Yearbook. Washington, D.C.
- IMF [1999b]: Republic of Estonia: selected issues and statistical appendix. IMF staff country report. No. 99/74. Washington, D.C. (augusztus).
- IMF [1999c]: Republic of Lithuania: selected issues and statistical appendix. IMF staff country report. No. 99/96. Washington, D.C. (szeptember).

⁸ A balkáni országok gazdasági helyzetéről és integrációs törekvéseiről lásd: *Simon* [2000].

- IMF [2000]: Latvia: selected issues and statistical appendix. IMF staff country report. No. 00/100. Washington, D.C. (augusztus).
- Kaminski, B.* [1999]: The EU factor in trade policies of Central European countries. University of Maryland, College Park, and the World Bank. Policy research working paper. No. 2239 (november).
- KSH [1999]: A bruttó hazai termék nemzetközi összehasonlítása, 1996. Budapest.
- Latvia [1999]: Regular report from the Commission on Latvia's progress towards accession. Brussels.
- Lithuania [1999]: Regular report from the Commission on Lithuania's progress towards accession. Brussels.
- Norgaard, O.* et al. [1996]: Baltic States after independence. Cheltenham, Glo. – Northampton, MA: Edward Elgar Publishing Ltd.
- OECD [1998]: National Accounts Main Aggregates 1960–1996. Paris.
- OECD [1999a]: Main Economic Indicators. Augusztus.
- OECD [1999b]: Main Economic Indicators. December.
- OECD [1999c]: Economic Outlook. December.
- Palánkai Tibor* [1995]: Az európai integráció gazdaságtana. Budapest: AULA.
- Penikis, J. – Penikis, R.* [1997]: Latvia: independence renewed. Boulder, CO: Westview.
- Iffy, Simon György* [2000]: Az Európai Unió és a Balkán. *Külgazdaság*. 44. évf. 6. sz. 50–72. o.
- Taagepera, R.* [1993]: Estonia: return to independence. Boulder, CO: Westview.
- The World Bank [1999]: Global Development Finance. Country Tables 1999. Washington, D.C.
- UN [1997]: International Trade Statistics Yearbook. Trade by Country 1996. New York.
- UN [1999a]: National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables 1995. New York. Part I.
- UN [1999b]: National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables 1995. New York. Part II.
- Vardys, V. – Sedaitis, J.* [1996]: Lithuania: a rebel nation. Boulder, CO: Westview.
- Venesaar, U. – Hachey Jr., G.* (szerk.) [1995]: Economic and social changes in the Baltic States in 1992–1994. Tallinn: Estonian Academy of Sciences – Institute of Economics.
- Verheugen, G.* [1999]: European Union enlargement. A historic opportunity. The European Commission. Brussels.
- Weber, R. – Taube, G.* [1999]: On the fast track to EU accession: macroeconomic effects and policy challenges for Estonia. IMF working paper. No. 99/156 (november).